

Perspektiva teorije klasičnog realizma na tehnološki razvoj

Pirić, Erika

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, The Faculty of Political Science / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:114:891418>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-18**

Repository / Repozitorij:

[FPSZG repository - master's thesis of students of political science and journalism / postgraduate specialist studies / dissertations](#)

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Prijediplomski studij politologije
Završni rad

ZAVRŠNI RAD
PERSPEKTIVA TEORIJE KLASIČNOG REALIZMA NA TEHNOLOŠKI
RAZVOJ: SLUČAJ UMJETNE INTELIGENCIJE

Mentor: izv. prof. dr. sc. Petar Popović

Studentica: Erika Pirić

Zagreb, 2024.

Sadržaj

UVOD

PREMA POLITIČKOJ TEORIJI TEHNOLOGIJE

Tehnologija kao alat

Politička filozofija tehnologije

Tehnologija u teorijama međunarodnim odnosima

PREMA REALISTIČKOJ TEORIJI TEHNOLOGIJE

Realizam u svojem klasičnom obliku

Morghentau i Herz u polemici s tehno-optimizmom

Kissingerovo doba umjetne inteligencije

ZAKLJUČAK

POPIS LITERATURE

„Ako je sloboda odsutnost ograničenja, ograničenja koja danas treba ukloniti su mnogobrojna; psihološka prinuda straha je prva.“ - *Franz Neumann, Demokratska i autoritarna država*

UVOD

Ubrzani razvoj tehnologije postavlja niz izazova i pitanja koje prelaze okvire tradicionalnih rasprava o ulozi tehnologije u političkoj sferi pred suvremeno društvo. Napredne primjene umjetne inteligencije, od porasta lažnih digitalnih sadržaja (*deepfake*) do autonomnih oružanih sustava, predstavlja nove tipove rizika za pojedince i nacionalnu sigurnost. Razvoj i distribucija generativnog jezičnog modela ChatGPT-a, u studenom 2022. godine otvorio je Pandorinu kutiju strahova na jednom polu, te tehno-optimizama na drugom. Umjetna inteligencija izašla je iz domene primarno tehničke ekspertize; diskurs se počeo oblikovati putem prizme izazova u području sigurnosti, privatnosti, autonomije, pa čak i fizičke sigurnosti i egzistencije ljudske vrste. Svi ovi strahovi stvorili su novu stvarnost koja naglašava važnost za političku analizu.

Tradicionalna politička teorija tehnologije često se bavi promatranjem tehnologije kao manifestacije univerzalnih principa, bez da se u potpunosti sagledaju konkretne implikacije pojedine tehnologije, poput umjetne inteligencije, koje imaju utjecaj na fundamentalna filozofska pitanja kao što su znanje, moral i politika. Umjetna inteligencija, sa svojim specifičnostima i potencijalima, zahtijeva pomniju analizu i pristup koji bi omogućio razumijevanje njenog utjecaja unutar već etabliranih teorijskih okvira. Iako je tema umjetne inteligencije istražena u brojnim i raznovrsnim poljima, ne isključujući političke znanosti, zapaža se nedostatak istraživanja odnosa umjetne inteligencije unutar jedne od ključnih tradicija teorije međunarodnih odnosa - klasičnog realizma. Kako bismo se približili odgovoru na pitanje kako razviti političku teoriju koja bi mogla integrirati umjetnu inteligenciju u postojeće paradigme, potrebno je pažljivo razmotriti perspektive i postulate klasičnog realizma i njegovog odnosa spram tehnološkog napretka. Klasični realizam, kao jedan od najutjecajnijih pravaca u teoriji međunarodnih odnosa, temelji se na nekoliko ključnih postavki, uključujući ideje o ulozi državne moći i sigurnosti, anarhičnoj prirodi međunarodnog sustava te vječnim sukobima interesa među državama (Jović, 2013). Ključno pitanje suvremenih realista jest je li moguće razviti koherentnu političku viziju s dostupnim intelektualnim resursima, te, ako nije, što se može napraviti kako bi se napredovalo u usporedbi s prošlošću. S obzirom na promjene koje sa sobom donosi tehnologija, a posebno umjetna inteligencija, pitanje je u kojoj se mjeri ta politička vizija treba redefinirati u kontekstu

novih tehnoloških okolnosti. Ovaj rad nastoji ponuditi pregled i analizu utjecaja tehnološkog napretka putem primjera umjetne inteligencije kroz političku teoriju realizma u međunarodnim odnosima.

Važnost ovog istraživačkog pitanja leži u činjenici da povezivanjem radova klasičnih realista iz sredine dvadesetog stoljeća sa suvremenim tehnološkim razvojem možemo dobiti novi uvid u način na koji se sigurnost i moć konstituira i razvija u diskurzivnom kontekstu. Ovaj pristup omogućuje osvjetljavanje načina na koji su međunarodni odnosi uvjetovani prostorno-vremenskim okolnostima, što je analogno teoriji znanja kako ju je formulirao Karl Mannheim, posebno u pogledu koncepta kondicionalnosti znanja (Rosch i Ned Lebow, 2018: 3). Na taj način, istraživanje ne samo da doprinosi boljem razumijevanju kako tehnologija poput umjetne inteligencije može preoblikovati klasične paradigme, već također pruža okvir za analizu sigurnosnih izazova s kojima se suočava suvremeni međunarodni sustav.

Metodološki pristup ovog rada temelji se na kvalitativnoj teorijskoj analizi, pri čemu se koristi interpretativno čitanje primarnih i sekundarnih tekstova. U analizi će se posebno naglasiti teorije klasičnih realista, s ciljem stvaranja sveobuhvatnog okvira za razumijevanje umjetne inteligencije u kontekstu međunarodnih odnosa. Vođeno idejom Duncana Bella (2008) da realistička tradicija proizlazi iz dva različita polja - međunarodnih odnosa i političke filozofije struktura ovog rada podijeljena je u dva ključna dijela. U prvom dijelu bit će predstavljen širi kontekst političke teorije u odnosu na tehnologiju, s posebnim naglaskom na bogatu tradiciju klasičnog realizma. Drugi dio posvećen je istraživanju klasično realističkog pogleda na tehnologiju, dok će se u završnom dijelu razmotriti ideje Henryja Kissingera, jednog od posljednjih velikih predstavnika klasičnog realizma, o umjetnoj inteligenciji. Na kraju, rad će potvrditi tezu da je za potpuno razumijevanje utjecaja umjetne inteligencije na društvo nužno primijeniti i dalje razvijati klasične postulate realizma u kontekstu novih tehnoloških izazova.

PREMA POLITIČKOJ TEORIJI TEHNOLOGIJE

Teorijsko razmišljanje o utjecaju tehnologije na moć i društvo inherentno je interdisciplinarni pothvat koji pokriva područje filozofije, sociologije, etike, informacijske znanosti i sl. Prije nego što se pozornost usmjeri na umjetnu inteligenciju kroz prizmu klasičnog realizma, potrebno je kontekstualizirati ideje o tehnologiji na makro razini pomoću sažetog

historiografskog pregleda od poimanja tehnologije kao elementarne mogućnosti uporabe alata do suvremene uloge tehnologije u polju međunarodnih odnosa.

Tehnologija kao alat

Uloga uporabe alata u ljudskom životu okupirala je mislioce od vremena antičke Grčke. Etimologija riječi tehnologija dolazi od grčke *techne* (τέχνη) koja znači "umijeće", "vještina" ili "zanat", dok se u širem smislu *logos* (λόγος) odnosi na princip logike, te na znanje i učenje. Aristotel u *Nikomahovoj etici* vidi tehniku upravo u smislu umijeća pojedinca da primjeni misaonu aktivnost pojedinca u svim sferama života gdje *techne* može doći do izražaja (Popović, 2014: 152). Arendt ističe kako se „Primat kontemplacije (u antici) nad aktivnošću temelji na uvjerenju da nijedno djelo ljudskih ruku ne može nadmašiti ljepotu i istinu u fizičkom kozmosu.“ (1998: 23). *Techne* s druge strane je, isključivo umijeće proizvodnje u svojoj postojećoj formi. S industrijskom revolucijom na vidiku, tehnika shvaćena kao instrument korisnosti društva pojmovno odvaja *techne* od tehnike, određivši početak modernog shvaćanja tehnologije (Popović, 2014: 153). Heideggerov esej "Pitanje o tehnici" (1954) nedvosmislena je kritika moderniteta i metafizičke prirode tehnologije. S obzirom na to da Heideggerova filozofija u širem smislu odbacuje podjelu subjekta i objekta, pojedinca i svijeta, tako i odbija odvajanje tehnologije od čovjeka u eri tehnološke dominacije. Stoga je potrebno fundamentalno razumijevanje esencije tehnologije umjesto utjecaja i fizičkog oblika tehnologije na našu okolinu. Iz toga proizlazi odbacivanje tehnologije kao neutralne sile s obzirom da se na nju ne može gledati kao na puko sredstvo: "Najgore smo ipak izloženi tehnici kada je promatramo kao nešto neutralno; jer ta nas predodžba, kojoj se danas naročito naginje, čini potpunoma slijepima spram biti tehnike." (Heidegger, 1954: 4). Jedna od ključnih ideja eseja jest da se tehnologiju treba gledati kao način razumijevanja. Dok je u predmoderni postojao fundamentalan odnos između prirode i čovjeka, prema Heideggeru, u moderni pomoću tehnike dolazi do apstrakcije što utječe i na kontekstualne odnose između živih bića putem prizme sredstva. Drugim riječima, u eri tehnološke dominacije dolazi do spajanja *theorie* i *techne*. U izričitoj suprotnosti naspram načina otkrivanja *theoria-techne* stoji *poesis* koji prema Heideggeru, posjeduje središnju ulogu „spasonosne snage“ tj., sile koja može spriječiti planetarnu dominaciju esencije tehnologije (Spegle, 2008: 125).

Jedan od najraniji teoretičara modernog digitalnog doba, Bernard Stiegler (1994) proširuje i modificira Heideggerovu ideju u razumijevanju digitalnog kao ujedno zatvora i lijeka.

Tehnologija, u najširem smislu, je ono što naš čini čovjekom. Ljudski inherentni tehnicitet čini tehnologiju dijelom ljudskog stanja. Potreba za liječenjem ljudski urođenih nedostataka, odnosno, činjenice da se ljudska bića rađaju s nedostatkom koja se liječi tehnologijama, implicira da se moramo otrovati da bismo živjeli. Prema Verbeeku, ovo je „sophisticirani dijalektički model, koji nije jednostavna dijalektika ugnjetavanja i oslobođenja, već neizbježna borba za život s tehnologijom“ (2018: 304). Stieglerov doprinos može se pronaći u osvjetljavanju tehnike kao mogućnosti alata da stvore svojstveni svijet, dok nas podsjeća na konstruiranu prirodu naše tehnološke stvarnosti. Baš kao što su holivudski filmovi u 20. stoljeću proizvodili i distribuirali ideologiju potrošačkog kapitalizma, Stiegler sugerira da tehnološke tvrtke poput Googlea i Applea često šire vrijednosti koje često prođu nezapažene. Primjer toga može se pronaći u prvom natjecanju ljepote koje je u potpunosti ocjenjivala umjetna inteligencija u kojemu je došlo do značajnog preferiranja bijelih natjecateljica (Norton, 2024)¹.

Svojstveno svim navedenim autorima jest naglasak na promatranje odnosa čovjeka i tehnologije putem dubljeg i fundamentalnijeg značaja esencije *tehnike*. Suvremena tehnologija izmijenila je identitet modernog društva i stvorila međusobnu ovisnost. Sam naš osjećaj o tome tko jesmo oblikovan je alatima koje imamo na raspolaganju. Ako se zapletemo u pojedinosti materijalne realnosti alata, gubimo prepoznavanje dubljeg utjecaja tehnike na nas i okolinu. U tom trenutku postaje indikativna potreba za političkom filozofijom tehnologije.

Politička filozofija tehnologije

Esej „Što je politička filozofija?“ Lea Straussa iz 1957. započinje tvrdnjom da svaka politička radnja teži prema ili očuvanju ili promjeni. Iz toga proizlazi da svaka politička radnja slijedi iz neke ideje o boljemu ili goremu, što onda dalje implicira postojanje zamisli o dobromu. Ta zamisao nosi karakter mišljenja, *ergo*, svaka politička radnja vodi se prema znanju dobroga-dobrog života i dobre zajednice (1957: 10). Svako znanje političke stvari također implicira pretpostavke o prirodi političke stvari tj., političkog života tj., ljudskog života. Pretpostavke o prirodi političkih stvari također nose karakter mišljenja, *ergo*, jedino kada su te pretpostavke teme kritičke i koherentne analize moguće je tvrditi da je riječ o filozofskom tj., znanstvenom pristupu politici.

¹ Za studiju o načinu na koji strojno učenje (*machine learning*) na temelju podataka čuva i pojačava diskriminatorne strukture vidjeti: Noble, 2018.

Strauss u eseju tako ulazi u polemiku s pozitivističkim pristupom političkoj filozofiji, tj., političkoj znanosti koju smatra da dominira znanstvenom zajednicom. Glavna teza jest da su Znanost i Povijest, dvije velike sile modernog svijeta, uništile mogućnost političke filozofije što Strauss smatra karakterističnim za pozitivizam (1957: 346). Kritizira napore pozitivizma u težnji da bude etički neutralna, što Strauss odbacuje s obzirom da se svaka politička radnja vodi prema znanju o „dobrom“. Nadalje, pod optužbom determinizma odbacuje tezu da su vrijednosni sudovi fundamentalno nerazrješivi za ljudski razum, a vjera u superiornost znanja moderne znanosti odbacuje vrijednost pred-znanstvenog znanja. Strauss smatra da je tema vodilja političke filozofije režim kao red, forma koja društvu daje karakter, radije nego zakon (Strauss, 1957: 362).

Paralelni proces s kojim Strauss ulazi u polemiku prisutan je i u naporima razvijanja političke filozofije tehnologije (Miller, 2022: 347). Prema Straussu, empiristički obrat sveo bi potencijal filozofije tehnologije na deskriptivnu analizu dizajna, razvoja i korištenja tehnologije. Suprotno tomu, Strauss poziva na povratak „klasičnom“ pristupu u kojemu se proučavaju konkretni odnosi prirode *polisa* i tehnologije tj., kako tehnologija utječe na razumijevanje, vrijednosti i radnju režima (Miller, 2022: 347). Prema Millerovoj interpretaciji Straussa, adekvatna politička filozofija mora integrirati domaće i geopolitičke ideale koji su često izraženi kao odvojeni. Nadalje, politička filozofija tehnologije nužno mora redefinirati koncepciju suvereniteta s obzirom da utjecaj tehnologije mijenja odnose javnosti koji sve manje ovise o geografskoj blizini. Strauss identificira temu političke filozofije u naumu objašnjavanja ljudskih najvećih ciljeva (poput slobode, vladavine ili imperija)- ciljeva koji imaju potencijal uzdići ljude iznad njih samih. U kontekstu tehnologije, politička filozofija mora uključivati i normativni element- tehnologiju kao izraz naših interesa, vrijednosti i ciljeva.

Tehnologija u teorijama međunarodnim odnosima

Kako je tehnologija adresirana u polju političke misli o međunarodnim odnosima? Autori Eriksson i Newlove-Eriksson (2021) tvrde da je broj nišnih i interdisciplinarnih studija koji se bave tehnologijom i svjetskom politikom u porastu, no isto se ne odnosi na etablirane tradicije i udžbenike unutar međunarodnih odnosa. Broj članaka s ključnim riječima „znanost“ ili „tehnologija“ ne prelaze jedan posto svih članaka u najvažnijim časopisima za međunarodne odnose. Iako su koncepti „informativnog društva“, „kibernetičke sigurnost“ i „digitalne diplomacije“ pronašli svoj put u međunarodne odnose preko drugih društvenih znanosti, noviji

tehnološki razvoji, čiji je najprominentniji primjer umjetna inteligencija, do nedavno su prošli ispod radara. Prema autorima, dominantne tradicije međunarodnih odnosa- realizam, liberalizam i konstruktivizam, i dalje se odnose prema tehnologiji kao odvojenom i eksternom fenomenu od suvremene politike (Eriksson i Newlove-Eriksson, 2021: 4-6) .

Liberalizam kao paradigma u međunarodnim odnosima obuhvaća različite teorije, uključujući složenu međuovisnost, globalizaciju i utjecaj nedržavnih aktera. Izaziva tradicionalni pogled na državu kao centralnog aktera, ističući ulogu domaćih aktera, međunarodnih institucija i globalnog upravljanja u oblikovanju svjetske politike. Liberalizam optimistično gleda na tehnologiju, što se vidi u teoriji modernizacije i vjerovanju u društveni napredak putem tehnologije, primjerice uloge Interneta u demokratizaciji i globalnoj komunikaciji. Međutim, ovaj optimizam suočen je s kritikama, osobito s porastom nadzora država i privatnih kompanija² te izazovima koje su društvene mreže donijele tijekom događaja poput Arapskog proljeća. Dok neki znanstvenici naglašavaju rizike povezane s tehnološkom ovisnošću, liberalizam općenito zadržava racionalistički pristup, prepoznajući i prilike i opasnosti globalne međuovisnosti i tehnoloških napredaka u oblikovanju međunarodne politike. Unatoč nedavnom pomaku prema pesimizmu, liberalizam i dalje naglašava potencijal za sustavne promjene u globalnoj politici (Eriksson i Newlove-Eriksson, 2021: 8-10).

Konstruktivisti smatraju da tehnologija nema unaprijed određeno značenje, već ima značenje koje joj akteri pridaju. Studije u ovom okviru istražuju kako se identiteti, norme i interesi vezani za tehnologiju formiraju, umjesto kako tehnologija oblikuje politiku. Često se kritizira tehnološki determinizam drugih pristupa, poput liberalne teorije modernizacije i realizma, tvrdeći da su percepcije tehnologije više oblikovane identitetima i društvenim procesima nego samim tehnološkim razvojem. Također, istražuje se kako su tehnologija i infrastruktura selektivno označeni kao prijatna ili prilika, naglašavajući političku snagu retorike "nacionalne sigurnosti". Premda nastoje imati neutralan stav prema tehnološkom razvoju, neki teorijski pravci (osobito na post-racionalističkom spektru), poput post-strukturalista i feminista, izražavaju pesimizam prema tehnološkom napretku, posebno u etičkom i moralnom kontekstu (Eriksson i Newlove-Eriksson, 2021: 11-13).

² Za detaljnu analizu porasta nadzora od strane privatnih kompanija te posljedičnog izazova za slobodu i demokraciju vidjeti: Zuboff, 2019.

Prema Eriksson i Newlove-Eriksson veće tradicije međunarodnih odnosa nisu u velikoj mjeri uzimali u obzir tehnologiju kao središnju temu teorije ili kao ključnu problematiku. Glavne teorije međunarodnih odnosa, poput liberalizma i konstruktivizma, u određenoj su mjeri obrađivale tehnologiju, ali su se uglavnom fokusirale na oružje za masovno uništenje i informacijsko-komunikacijske tehnologije (IKT). Ovaj odlomak također potvrđuje da ove teorije tehnologiju tretiraju kao vanjski čimbenik, odnosno nisu joj dodijelile središnju ulogu u objašnjavanju politike i moći. Prije nego što se istraži teorijski potencijal klasičnog realizma u kontekstu tehnologije, potrebno je detaljnije izložiti njegove glavne koncepte i ideje tradicije.

PREMA REALISTIČKOJ TEORIJI TEHNOLOGIJE

Realizam u svojem klasičnom obliku

Realizam je tradicija koja dominira poljem međunarodnih odnosa od kraja Drugog svjetskog rata. Ne postoji konsenzus o konkretnim granicama i sadržaju jednog unificiranog „realizma“. S obzirom da je riječ o bogatoj i kompleksnoj tradiciji, realizam se može prepoznati prema wittgensteinskim obiteljskim sličnostima radije nego prema koherentno unificiranoj teoretskoj strukturu (Bell, 2008: 3). Jedna od takvih sličnost jest karakteristični fokus na države kao primarne aktere, a sigurnost i materijalna moć često su korištene kao glavne analitičke kategorije. S obzirom na kontekstualnu prirodu društvenih ideja, realistički pristup povezan je specifičnim prostorno-vremenskim konjunkturama. Djela Tukidida, Machivellija, Carra, Niebuhra. Herza, Morgenthaua, smatraju se glavnim imenima klasičnog realizma te ističu nevjerojatnu sličnost misli jer su bili vođeni sličnim brigama o "vječnim problemima" (Rosch, Ned Lebow, 2018: 1). Tukidid je živio i pisao u vrijeme Peloponeskog rata kada je Atena izgubila svoju moć i utjecaj u antičkom Grčkom svijetu. Machiavellijeve ideje i opus karakterizirani su utjecajem nastojanja papinskih, i carskih napora u osvajanju sjevernih talijanskih gradova-država. Institucionalizacija realizma kao posebne akademske tradicije počinje kao ideološki produkt dvadesetog stoljeća tj., kao etičkopolitička reakcija na kataklizme dva svjetska rata, geopolitičke dinamike Hladnog rata te evolucije nuklearnih oružja (Bell, 2008: 5). Raznovrsna skupina mislioca, koji su došli do izražaja sredinom prošlog stoljeća, uključujući marksističkog povjesničara E.H. Carra, akademika Hansa Morgenthaua, teologa Reinhold Niebuhra, polimata Raymond Arona i diplomata George Kennana bili su motivirani pokušajem razumijevanja strahota dva svjetska rata (Guilhot, 2011). Može se primijetiti i trend u rastu popularnosti realističkih teorija u 21. stoljeću s porastom

tenzija između velikih svjetskih sila, odnosno, slabljenju hegemonijske pozicije SAD-a i jačanjem ideoloških antagonizama u međunarodnom poretku.

Osim heterogenih ideja unutar same tradicije, realizam se jednako raznoliko i percipira izvan same škole misli. Realizam je često (pogrešno) asociiran uz krutu formu *realpolitike* koja se razvila iz devetnaesto stoljetne njemačke teorije *Machstaata*, koja je u suštini duboko konzervativna pozicija koja fetišizira vojnu moć. Ovaj pogled povezan je s idejom realizma kao antitezom etičke refleksije i liberalizma. Doktrina *realpolitika* pronašla je svoj praktični izraz u državnici poput Henryja Kissingera, ali ona se ne može izjednačavati s realizmom ukoliko se želi postići sofisticirano razumijevanje tradicije (Molloy, 2008: 83-85).

Epistemologija političkog realizma možda se najbolje može sažeti kao rezultat radikalnog antropološkog pesimizma, tj., kao specifična dispozicija tragičnog stava prema svijetu. Prema Bellu: „realisti su općenito bili skloni usredotočiti se na uzroke i posljedice nerazrješivih sukoba značenja, vrijednosti i interesa koji strukturiraju ljudsku interakciju, kao i izražavajući skepticizam u pogledu dosega razuma i pokretačke snage morala u neprijateljskom, očaranom svijetu“ (2008: 5). Prema Wohlforthu četiri ključne propozicije karakteriziraju tradiciju: prvo, grupizam, tj., stvar da se politika odvija unutar i između grupa. Pitanje egzistencije ovisi o potencijalu za suradnju, a najvažniji izvor in-group kohezije jesu države. Drugo, kada pojedinci i grupe djeluju politički, motivirani su vlastitim interesima – ovaj egoizam je u srži ljudske prirode. Treće, manjak centralizirane vladavine oblikuje prirodu međunarodne politike. Četvrto, preklapanje grupizma i egoizma u okružju anarhije čini međunarodne odnose politikom moći i sigurnosti (Wohlforth: Bell, 2008: 133).

Akademski nasljednik poslijeratnog klasičnog realizma je "neorealizam" pod vodstvom Kennetha Waltza i njegovih intelektualnih sljedbenika. Neorealizam postavlja sve pod strukturu međunarodnog sustava, točnije anarhičnu strukturu, naglašavajući da jedinstvene karakteristike države kao "jedinice" sustava nisu važne već je jedino važna materijalna sposobnost vis-a-vis država. Metodologija nalikuje prirodnoj selekciji kako bi se oblikovalo ponašanje najefektivnijih jedinica u svijetu te gdje se eliminacija manje uspješnih jedinica rijetko događa. Pad ove struje ubrzan je završetkom Hladnog rata jer kao teorija koja je nastala na ideji bipolarnog svijeta nije uspjela izdržati test vremena (Ned Lebow, 2008: 26). Kao racionalistička teorija bazirana na

riješavanju problema, neorealizam zanemaruje sociološke, politološke, povijesne dimenzije, pa tako i tehnologiju, i kao takav je beskorista za interpretaciju *tehne* u suvremenom kontekstu.

Pad neorealizma istovremeno je označio i revitalizaciju korijena tradicije. Definiranje klasičnog realizma svakako ne može izbjeći Morghentauovu slavnu kategorizaciju šest načela političkog realizma. Prvo načelo tvrdi da je politika, poput društva, podložna objektivnim zakonima ukorijenjenima u ljudskoj prirodi. Ovi zakoni reflektiraju univerzalnu težnju za moći, koja se manifestira u političkoj areni kao borba za kontrolu nad drugima. Drugo načelo uvodi koncept interesa definiranog u terminima moći kao ključ za razumijevanje međunarodne politike. Interesi oblikuju ponašanje država, a moć postaje osnovni kriterij za donošenje političkih odluka. Treće načelo naglašava da se interesi, definirani kao moć, mijenjaju s obzirom na politički i povijesni kontekst. Ovaj dinamični pristup omogućava prilagodbu političkih strategija prema promjenjivim okolnostima, zadržavajući fokus na očuvanju moći. Četvrto načelo ističe razliku između moralnih i političkih stavova, upozoravajući na opasnost unošenja moralnih apsoluta u političku sferu, koja je obilježena relativizmom. Peto načelo prepoznaje da moralna aspiracija ne može biti ključni vodič za djelovanje države u međunarodnoj politici. Države često djeluju u skladu s realnostima moći, što može uključivati postupke koji se ne slažu s moralnim idealima. Konačno, šesto načelo naglašava autonomiju političke sfere, koja se ne može svesti na ekonomiju, moral ili zakon, već mora biti razumljiva kroz prizmu moći (Morgenthau, 1985: 4-15). Šest načela izlaze iz problema interesa, moći i etike te pružaju sveobuhvatan pesimistički i tragičan pogled na ljudsku prirodu koja je trajno pokvarena. Prema ovoj pesimističkoj antropologiji, svaki put kada čovjek djeluje (kao što to čini s tehnologijom), on čini "zlo". Na tome se temelji osnovna politička etika Morgenthaua i to je ono što čovjeka čini inherentno tragičnim (Lebow, 2009).

Iako poneki realistički postulati nisu kompatibilni s određenim oblicima liberalne političke teorije, mnogi utjecajni realisti, uključujući Morghentaua, Niebuhra i Herza, brane liberalne vrijednosti, te kritičkim stavom nastoje poboljšati razvoj liberalno demokratskih država iako kritiziraju ono što često nazivaju „utopizam“ „idealizam“ i sl. (Jović, 2013). Poput Carla Schmitta, Morghentau optužuje legalni pozitivizam Kelsena da mapira iskrivljenu sliku realnosti u kojoj je zakon odvojen od etike i morala te stvarnosti društvene moći. Realizmu je također svojevrsan oblik kritike moralističkog liberalizma u kojemu se ističe slijepost liberala na utjecaj moći i opasnosti koje predstavlja liberalni univerzalizam. Slijepost se ovdje odnosi na

nemogućnost svladavanja anti-liberalnih oblika politike. Suprotno uobičajenim pretpostavkama, realisti nisu nužno apologeti nacionalne države, već su kritični prema njoj, s ciljem izbjegavanja njezinog negativnog potencijala te nastoje nadići njezine nedostatke. Država je središnja stvar analize u neorealizmu, dok kod klasičnih realista to je moć, kategorija koja se može primjeniti na državu kao i na tehnologiju, dakle politika moći. Iz raznih razloga, klasični realisti smatrali su državu slijepim i moćnim čudovištem (Morgenthau, 1962). Slijepa jest zato što globalizacija i tehnološki napredak ne samo da ih ometaju u ispunjavanju njihove uloge pružanja sigurnost, već pružaju i potpunu egzistencijalnu prijetnju, osobito u kontekstu straha od nuklearnog armagedona (Rosh, Ned Lebow, 2018).

Ovaj paragraf nastojao je objasniti klasični realizam putem glavnih ideja i koncepata. Idući paragraf fokusirat će se na konvencionalnu karakterizaciju Morghentaua i Herza kao predstavnika klasičnog realizma, kako bi se ukazalo na to da intelektualna tradicija, koja inače rijetko ima kritički stav prema modernoj tehnologiji, nudi neke neiskorištene teorijske resurse (Scheuerman, 2009). Dapače, upravo su realistički postulati imperativa preživljavanjem u anarhičnom svijetu potaknula najplodonosnija razmišljanja iz tradicije. U najmanju ruku, njihova su razmatranja predstavila specifičnu klasično realističku kritiku tehnologije.

Morghentau i Herz pred nuklearnom bombom

Primarno motivirani strahovima nuklearnog naoružanja Hans J. Morgenthau i John Herz prekinuli su s uobičajenom realističkom tendencijom ignoriranja tehnološkog napretka. Morgenthau je iskazao osobitu skeptičnost naspram vjeri u tehnološki napredak, tvrdeći da takav slijepi „tehnootimizam“ često generira apolitične poglede međunarodne politike dok je Herz formulirao uspješnu teorijsku kritiku implikacija „tehnološko-znanstvenog napretka“ koji uzrokuje socijalnu akceleraciju (*social acceleration*) (Scheuerman, 2009).

Početak 1970-ih, u doba ranog razvoja interneta pod nadzorom američkog vojno-industrijskog kompleksa, Morgenthau je objavio svoje posljednje značajno djelo pod nazivom "Znanost: sluga ili gospodar?" U ovom djelu, između ostalog, upozorio je na to da će tehnologija, iako široko dostupna kao "primijenjena znanost", na kraju donijeti društvu opasnosti bez presedana (Popović, 2014: 154). Osim prijetnje ratom, u duhu Heideggera, istaknuo je da tehnološki napredak može ozbiljno ugroziti ljudsku autonomiju i slobodu izbora. Za Morghentaua, znanost kao takva nema odgovor na pitanje kako zaštititi svijet od potencijalne štete koje primijenjeni alati znanosti mogu

stvoriti (Spegele, 2008: 136-137). Također je vidio opasnost u pokušaju rješavanja političkih i etičkih dilema putem znanstvene metode, budući da takav pristup zanemaruje stvarnost političkih sukoba. Prema njegovom mišljenju, ubrzan tehnološki razvoj mogao bi stvoriti iluziju da se ozbiljni politički sukobi mogu neutralizirati i time izbjeći.

Upozorenje o pokušaju eliminacije političkih antagonizama specifičnom vrstom tehnokracije logički je konzistentno s Morgenthauovom ranijom polemikom naspram vjere u znanstvenu metodu kao instrument društvenog spasenja. Prema Morgenthauovom mišljenju, nekritička vjerna u prirodne znanosti potaknula je mnoge društvene analitičare da nude pojednostavljene odgovore na duboko ukorijenjene političke i društvene dileme. U kritici znanstvenog pristupa mogu se naći odjeci ranije spomenute Straussove kritike pozitivizma u društvenim znanostima. No dok Strauss vidi vrijednost u povratku klasičnoj političkog filozofiji kako bi se spoznali najviši čovjekovi ciljevi koji sadrže emancipacijski potencijal za spoznaju naspram neproduktivnog fokusa na primjenu znanstvenih metoda u društvenim pitanjima, Morgenthau ističe kako postoji eksplicitna opasnost u takvom znanstvenom eskapizmu. Zaključuje da je ono zapravo način izbjegavanja činjenice da je poriv za moć zajednički svim ljudima (što također korespondira njegovom prvom načelu političkog realizma). Morgenthau je tvrdio da bi moderna tehnologija vjerojatnije bila iskorištena od strane bilo koje političke skupine koja uvidi njezin puni potencijal kao instrumenta moćne politike (Scheuerman, 2009: 566). Tragičnost modernog života leži u činjenici da politika podrazumijeva uporabu moći i to čini politiku zlom (Spegele, 2008: 137). Ukratko, tehnologija nikada ne može pobjeći univerzalnim imperativima političkog sukoba: naprotiv, autentičan oblik politike jednostavno bi podredio tehnologiju svojim zahtjevima. Prema Scheuermanu (2009) u ovoj fazi kritike tehnologije, Morgenthau upada u zamku „instrumentalističke“ koncepcije tehnologije u kojoj je ona tek neutralni instrument koja ovisi o načinu korištenja (Scheuerman, 2009: 566).

Ipak, s razvojem nuklearnog oružja i sve većom hladnoratovskom tjeskobom eskalacije nuklearnog armagedona, Morgenthau je usvojio manje neutralan, a više pesimistički stav spram tehnologije kao sile koja ide prema tendenciji porobljavanja čovječanstva radije nego prema njegovom oslobođenju. Izvor situacije u kojoj se društvo nalazi tik pred nuklearni rat, Morgenthau vidi u radikalnom ubrzanju tehnološkog napretka od 19. stoljeća (Scheuerman, 2009: 567). U skladu s Arendt, Morgenthauovi strahovi odjekuju ideje *The Human condition* utoliko što

je preokupiran idejom kontradikcije neminovnog čovjekovog oslobođenja i istovremene prijetnji samoj čovjekovoj prirodi. Kada je postalo evidentno da je utrka u nuklearnom naoružanju izmakla svim primjesama racionalne svrhe, Morghenatau se normativno okrenuo pokušaju sinteze realizma s utopijskim intelektualnim pristupima koji su pozivali na temeljno redefiniranje međunarodnog sustava. Post-nuklearna era simbolizirala je radikalni raskid s realističkom idejom naivnosti utopijskih univerzalističkih alternativni globalnog političkog pokreta te ih je pretvorila u nužnost (Scheuerman, 2009: 568). Izvor tenzije u Morghentauovoj kritici postaje jasan: normativno zalaganje globalne vladavine nužno je u kontradikciji s pozivom afirmiranja inherentne pluralnosti koja dolazi s realitetom političkih antagonizama.

Dijeleći Morghentauove strahove o brzini tehnološkog razvoja, John Herz, razvio je koncept „društvene akceleracije“ koja je uspjela izdržati test vremena. Novitet nuklearnog oružja nužno je pozvao na redefiniranje vanjske politike, s obzirom da je utjecaj štete nuklearnog oružja učinio teritorij svake državne granice ranjivim, raskidajući sa sigurnom mogućnosti bilo koje teritorijalne jedinice da uspostavi dugoročnu sigurnost. Kao i Morghentau, zagovarao je sintezu realističke dijagnoze međunarodnog sustava s utopijskim snovima svjetske vladavine. Iako svjestan daleke praktične primjene ovakve političke aspiracije, ukoliko se htjelo biti konzistentno s realističkim naporom za samoočuvanje, normativni univerzalizam postavio se kao jedino rješenje (Scheuerman, 2009: 570- 571).

Herz je u brzom tehnološkom napretku vidio opasnost procesa homogenizacije. S obzirom da je isti tehnološki razvoj prodro svaki aspekt društvenog života, ujedno je uništio prijašnji pluralizam. Primjerice, unatoč razlikama kapitalizma i komunizma, oba društvena sustava ovisili su o naprednim tehnologijama što je rezultiralo u sličnim uzorcima razvoja birokratskih organizacija, a proizvodnja i potrošnja stvorili su svijet masovno proizvedenih dobara. Glavna implikacija ove promjene u paradigmi ljudskog iskustva bilo je „otuđenje čovjeka od njegovog prirodnog, tradicionalnog okruženja“ (Scheuerman, 2009: 572; Herz, 197: 297).

Ključan faktor društva u ovom procesu postala je akceleracija tj., brzina kojom znanstvena otkrića i tehnološki napredak utječu na svaki aspekt društvenog života: od povećanja populacije, iskorištavanja prirodnih resursa do diseminacije ideologija. Rezultat je fundamentalna promjena ljudskog realiteta s obzirom da dolazi do „redefiniranja koncepcije vremena i udaljenosti kroz brzinu“ (Scheuerman, 2009: 573; Herz, 197: 176) u čemu leži važnost uvođenja ovog faktora u

studij međunarodne politike. Nadalje, faktor akceleracije prema Herzu, može se kategorizirati kao ključan uzrok hegemonskog statusa znanosti i tehnologije s obzirom da su znanost i tehnologija preuzeli područja koja su prije bila autonomna (kao npr., kultura i politika) radi potrebe „sihronizacije“. Brzi znanstveni i tehnološki napredak, prema ovom tumačenju, prisilio je druge oblike društvene aktivnosti da slijepo slijede njegovu temeljnu racionalnost (Scheuerman, 2009: 574).

Naravno, ovakva argumentacija nije prošla bez kritika. Akceleracija tehnologije teško dokazuje da su apsolutno sve sfere društvenog života podložne jednakom procesu homogenizacije. Reduciranje akceleracije kao jedini faktor društvene promjene naspram tehnologije implicira jedan tip društvene aktivnosti što riskira portretiranje jednodimenzionalnog prikazivanja kompleksnih dinamika suvremenog društva. Kod Herza je također vidljiva tendencija tehnološkog determinizma koja proizlazi iz nužno pesimistično vrijednosnog određenja spram bilo kakvom obliku tehnološkog napretka. Ipak, bez obzira na mane, Herzova teorija skrenula je pozornost na korijen tehnološkog ubrzanja, čemu svjedoči činjenica da su mnogi prominentni teoretičari nastavili razvijati implikacije društvene akceleracije tj., fokusirati se na temporalni aspekt tehnološkog razvoja, poput Zygmunta Baumana, Anthonyja Giddensa i dr.³ U drugom desetljeću 21. stoljeća, čini se da se strah od nuklearne apokalipse nadopunio novim izazovom-nesigurnošću u pogledu budućnosti umjetne inteligencije.

Kissingerovo doba umjetne inteligencije

Jedan od učenika Hansa J. Morgenthaua, Henry Kissinger, koji se istakao kroz svoju značajnu karijeru u akademskom svijetu i javnoj službi kao vodeći predstavnik doktrine *realpolitike*, odlučio je u jednoj od svojih posljednjih knjiga posvetiti pažnju najnovijem tehnološkom napretku: umjetnoj inteligenciji. Zajedno uz dekana MIT-a, Daniela Huttenlochera i bivšeg glavnog izvršnog direktora Googlea, Erica Schmidta nagoviješta početak nove socio-tehnološke etape koja će prema autorima, „transformirati sva područja ljudskog iskustva“ (Kissinger i dr., 2021: 24).

³ Dugovječnost Herzove ideje akceleracionizma možda se najbolje očituje u razvoju istoimenog, ali dijametralno suprotnog, skupa ideja, koji, iako kontroverzan, normativno zagovara ubrzanje kapitalističko-tehnološkog razvoja s ciljem destabilizacije postojećih sustava i stvaranja prostora za radikalne društvene transformacije. Vidjeti: CCRU, Writings 1997-2003, 2019.

Umjetna inteligencija je u „Doba Umjetne Inteligencije“ (2021) pozicionirana kao transformativna sila usporediva s nuklearnim oružjem i internetom, sposobna preoblikovati ljudsko društvo, spoznaju i globalni poredak. Potkrijepljeno primjerima MIT-evog otkrića antibiotika hallicina uz pomoć umjetne inteligencije te čovjekolikih odgovora Chat GTP-3 (Kissinger i dr., 2021: 23-51). Kissinger mapira povijesnu evoluciju ljudske misli, od klasične filozofije do prosvjetiteljstva, koji postavljaju temelje za razumijevanje utjecaja umjetne inteligencije, ističući ograničenja ljudskog razuma i potrebu za novim okvirima. Razvoj umjetne inteligencije, od Turningovih temeljnih ideja do modernog strojnog učenja, naglašava pomak od ljudski kodiranog znanja prema autonomnom učenju, izazivajući tradicionalne pojmove znanja i rješavanja problema (Kissinger i dr., 2021: 51-135). Integracija umjetne inteligencije u globalne mrežne platforme, poput društvenih mreža i tražilica, utječe na društvene, ekonomske i političke pejzaže, što zahtjeva transparentnost i regulaciju (Kissinger i dr., 2021: 135-189). Geopolitičke implikacije umjetne inteligencije, osobito između velikih sila poput Sjedinjenih Američkih Država i Kine, prema autorima, zahtijevaju međunarodnu suradnju i strateške okvire za upravljanje dvojnog prirodom umjetne inteligencije u civilnim i vojnim kontekstima (Kissinger i dr., 2021: 189-245). Uloga umjetne inteligencije u donošenju odluka i kreativnosti izaziva ljudski identitet, autonomiju i ispunjenje, potičući preispitivanje ljudskih uloga i ravnoteže između ljudske i strojne inteligencije (Kissinger i dr., 2021: 245-279). Potencijal umjetne inteligencije u generiranju novih znanja i uvida neviđenom brzinom mogao bi dovesti do značajnih napredaka, ali također nosi rizike umanjivanja ljudskog razuma i kritičkog mišljenja. Naglašava se potreba za vodećom etikom i multidisciplinarnim pristupom za navigaciju utjecaja umjetne inteligencije, uključujući tehnološke stručnjake, etičare i donositelje politika, kako bi se osiguralo etičko i korisno korištenje. Razvoj konceptualnog i pravnog okvira za umjetnu inteligenciju, sličnog sporazumima o kontroli naoružanja, ključan je za upravljanje transformativnom moći umjetne inteligencije i očuvanje ljudskog dostojanstva i autonomije (Kissinger i dr., 2021: 279-311).

Knjiga sadrži primjesu realističke tragičnosti jer prepoznaje da umjetna inteligencija ima potencijal za zlo, no ne uspijeva dovoljno afirmirati činjenicu da će disperzija moći biti ključna u tome kako će ova tehnologija manifestirati svoje posljedice na međunarodnu pozornicu. Iako Kissinger izbjegava imenovati klasično realističke postulate u svojim zaključcima, oni su ipak implicitno prisutni. Što se geopolitičkih rizika tiče, knjiga tvrdi da države svijeta moraju hitno donijeti odluke o tome što je kompatibilno s konceptima inherentnog ljudskog dostojanstva i

moralne agencije. Ovaj pristup izbjegava AI fatalizam, odnosno tehnološki determinizam koji je prisutan kod Herza i Morgenthaua, tvrdeći da "ljudi i dalje kontroliraju AI" i mogu ju "oblikovati svojim vrijednostima" (Kissinger i dr., 2021: 21). Knjiga ponavlja argument da AI dijeli države na one koje imaju i one koje nemaju, zaključak koji je heuristički očit. Svi AI proizvodi kreirani su od strane ljudi i financirani od strane političkih ili poslovnih subjekata, razvijeni kako bi obavljali određene operacije učinkovitije od ljudi treniranjem na specifičnim skupovima podataka, što tek sugerira da AI može biti pristran prema političkim interesima. Nadalje, razvoj AI zahtijeva ogromnu računalnu snagu, velike skupove podataka, vješte računalne znanstvenike i značajna kapitalna ulaganja. Knjiga također izražava zabrinutost oko kontrole podataka ako velike korporacije zadrže digitalne resurse. Ipak, propušta se ući u dubinu konkretnih implikacija ove opasnosti. Kontrola podataka pruža tehnološkim korporacijama količinu moći bez presedana, mijenjajući narav njihovog identiteta kao moćnih aktera u međunarodnom sustavu. Ovdje knjiga dijeli zajednički problem s klasičnim realizmom. Realisti interpretiraju ekonomske resurse kao instrumente državne moći u kompetitivnim sustavima, ali ignoriraju globalni kapitalizam kao strukturnu stvarnost s dalekosežnim implikacijama za širi raspon odnosa moći (Scheuerman, 2008:50) Kissinger predlaže da su kibernetički sukobi i AI pojačali sigurnosne dileme stvorene strateškim nuklearnim oružjem. Slično dihotomnim pristupima zagovaranim za korištenje nuklearnog oružja, AI tehnologija također se može koristiti za učinkovito upravljanje i invazivni nadzor. Procesi ekstrakcije podataka i prediktivne analize zajednički su za oba slučaja. Kada se AI sustavi izvoze, postoji rizik da će se podaci pohranjeni na serverima koristiti za političku prednost zemlje domaćina, što može dovesti do manipulacije društvenim ponašanjem, popularnim mišljenjem i sustavima znanja. Tako, AI pojačava sigurnosnu dilemu koju uzrokuje oružje za masovno uništenje (Polcumpally, 2022). Preporuke konkretnih *policy* prijedloga zapravo odražavaju liberalnu konsenzualnu demokraciju; knjiga zaključuje da bi države trebale usvojiti model dijeljenja znanja s pomoću kooperacije, naglašavajući suradnju vlade, akademske zajednice i industrije u proučavanju problema i pružanju rješenja. Prepoznajući da je knjiga napisana imajući na umu širu publiku, ipak odaje dojam da su prijedlozi oskudni, a da se intelektualna dubina žrtvovala za širinu pokrivenih tema.

Ovo nije prvi put da Kissinger obrađuje temu tehnološkog napretka. U "Svjetskom poretku" iz 2015. godine, odjekujući ideje Herza, vidi znanosti i tehnologiju kao vodeće lajtmotive našeg doba te nakon pružanja povijesnog konteksta nuklearnog naoružanja, postavlja pitanje što se

dogođa s međunarodnim poretkom kada tehnologija postane takav dio svakodnevnog života da ga počinje definirati? U Svjetskom poretku Kissinger zauzima većinski eksplicitnu realističnu poziciju: u „Mooreovom zakonu“ vidi istu opasnost kao i Herz u društvenom akcelacionizmu te uviđa hegemoniku poziciju tehnologije i znanost: „Ljudska aktivnost postaje sve više podatkovna i dio jedinstvenog sustava koji se može kvantificirati i analizirati“. Odjekuje ideje Morghentaua u tvrdnji da tehnološke inovacije mogu poslužiti kao instrument ostvarivanja strateške prednosti (Kissinger, 2015: 296). Prepoznaje da je tehnološka moć stvorila hobsovsko prirodno stanje koje je bio upravo i motiv za stvaranje političkog poretka: „bez utvrđivanja granica te postizanja sporazuma u zajedničkim pravilima za suzdržano djelovanje, vjerojatno će doći do izbijanja krize, čak i nenamjerne; sama koncepcija međunarodnog poretka mogla bi postati podložna sve većim pritiscima“ (Kissinger, 2015: 299). Za razliku od Morghentaua i Herza, ne propagira ideju „globalne vladavine“, ali uviđa potrebu za pravni, multilateralni okvir za organizaciju kibernetičkog okružja, i dalje prihvaćajući činjenicu za određenom dozom asimetrije i anarhije koji su imanentni u odnosima između tehnološkog napretka i napora uspostave organizacijskog okvira u diplomaciji i strategiji.

ZAKLJUČAK

Geneza ideje o utjecaju tehnologije, koja se proteže od antike do suvremenog doba u međunarodnim odnosima, pokazuje značajnu transformaciju u percepciji tehnologije. U grčkoj antici, tehnologija je percipirana kao pojedinačno umijeće (*techne*) koje koristi misaonu aktivnost za unapređenje života, dok je kontemplacija ostajala superiorna aktivnost. Nasuprot tome, moderna koncepcija tehnologije, posebno nakon industrijske revolucije, prema Heideggeru postaje način razumijevanja koji utječe na kontekstualne odnose među živim bićima. S digitalnim dobom dolazi i ideja dijalektike borbe za život u zajednici s tehnologijom, gdje je identitet modernog društva oblikovan tehnologijom koja nas okružuje. Politička filozofija tehnologije ima ključnu ulogu u proučavanju utjecaja tehnologije na razumijevanje, vrijednosti i djelovanje političkih režima, ističući važnost kritičke i sveobuhvatne analize, za razliku od pozitivističkog pristupa koji taj napor svodi na deskriptivnu analizu dizajna, razvoja i korištenja tehnologije. Unatoč tome, većina velikih političkih teorija međunarodnih odnosa zanemaruje analizu recentnih tehnoloških napredaka. Ovaj rad zagovara tezu da klasični realizam posjeduje teorijski potencijal za objašnjenje utjecaja tehnološkog napretka u međunarodnom sustavu. Prvo, slijepi

tehnootimizam generira apolitične poglede međunarodne politike, zanemarujući ključnu političku karakteristiku – poriv za moć, čime se afirmira utjecaj tehnologije kao političkog fenomena. Drugo, u proučavanju utjecaja tehnologije u međunarodnim odnosima ključan je temporalni aspekt. Treće, tehnologija, uključujući umjetnu inteligenciju, nije neutralan alat, već je oblikovana ljudskim vrijednostima. Četvrto, umjetna inteligencija pojačava sigurnosnu dilemu uzrokovanu oružjem za masovno uništenje, što dodatno naglašava važnost promišljenog pristupa utjecaju tehnologije na međunarodne odnose. Suvremeni realizam u svim svojim neorealisticnim varijacijama u svim svojim varinatama uzima tehnologiju zdravo za gotovo u svojim analizama, a da klasični realizam, često pogrešno tumačen kao amoralan, ustvari zahtjeva jednu refleksiju o duhu vremena, i tragičnom položaju čovjeka (implicirajući nesreće i tragedije koje tehnologija može prouzročiti u politici kada se koristi za fanatične ideale i utopijske ideje). Baš kao što je strah od nuklearnog oružja motivirao klasične realiste da razviju teoriju u kojemu objašnjavaju dinamiku moći u međunarodnom sustavu u hladnoratovskom razdoblju, sama činjenica postojanja straha od umjetne inteligencije trebala bi motivirati suvremene teoretičare da u njemu spoznaju emancipacijski potencijal objašnjenja dinamike moći u suvremenom međunarodnom sustavu. Jer ako je psihološka prinuda straha jedna od prvih ograničenja prema slobodi, era umjetne inteligencije ima ponešto za naučiti od klasičnih realista.

POPIS LITERATURE

Arendt, Hannah (1998) *The Human Condition*. 2nd edition. Chicago: The University of Chicago Press.

Bell, Duncan (2008) *Political Thought and International Relations: Variation on a Realist Theme*. New York: Oxford University Press.

Bryan, Norton (2024) *Our tools shape our selves*.
<https://aeon.co/essays/bernard-stieglers-philosophy-on-how-technology-shapes-our-world>
Pristupljeno 14. kolovoza 2024.

Columba, Peoples (2018) *Life in the nuclear age: Classical realism, critical theory and the technopolitics of the nuclear condition*. *Journal of International Political Theory* 15(3): 279-296.

Eriksson, Johan i Newlove-Eriksson, Lindy (2021) *Theorizing technology and international relations: prevailing perspectives and new Horizons*. U: Giampiero Giacomello, Francesco N.

Moro i Marco Valigi (ur.), *Technology and International Relations: The New Frontier in Global Power*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.

Guilhot, Nicolas (2011) *The Invention of International Relations Theory: Realism, the Rockefeller Foundation, and the 1954 Conference on Theory*. New York: Columbia University Press.

Herz, John (1959) *International politics in the atomic age*. New York: Columbia University Press.

Jović, Dean (ur.) (2012) *Teorije međunarodnih odnosa: Realizam*. Zagreb: Politička kultura.

Kissinger, Henry (2015) *Svjetski poredak*. Zagreb: Školska knjiga.

Kissinger, Henry i dr. (2021) *The Age of AI: And Our Human Future*. Boston: Little, Brown and Company.

Morghentau, J. Hans (1972) *Science: Servant Or Master?* New York: New American Library.

Ned Lebow, Richard (2003) *The Tragic Vision of Politics: Ethics, Interests and Orders*. Cambridge: Cambridge University Press.

Noble, Safiya (2018) *Algorithms of Oppression: How Search Engines Reinforce Racism*. New York: NYU Press.

Polcumpally, Arun Teja (2022) Review- The Age of AI. <https://www.e-ir.info/2022/11/12/review-the-age-of-ai/> Pristupljeno 14. kolovoza 2024.

Popović, Petar (2014) *Kriza međunarodnog poretka 21. stoljeća*. Zagreb: Disput.

Popović, Petar (2017) *K teoriji međunarodne politike Hansa J. Morgenthaua*. Anali Hrvatskog politološkog društva, 14 (1), 171-183. <https://doi.org/10.20901/an.14.08>

Popović, Petar (2018) *Kriza znanstvenih teorija međunarodnih odnosa i njihova kritika*. Zbornik sveučilišta Libertas, 3 (3), 375-384. <https://hrcak.srce.hr/196112>

Reus-Smit, Christian i Snidal, Duncan (ur.) (2008) *The Oxford Handbook of International Relations*. New York: Oxford University Press.

Rosch, Felix i Ned Lebow, Richard (2018) A Contemporary Perspective on Realism. U: McGlinchey, Stephen i dr. (str. 138-145) *International Relations Theory*. Bristol: E-International Relations.

Russel, Greg (1991) *Science, Technology, and Death in the Nuclear Age: Hans J. Morgenthau on Nuclear Ethics*. *Ethics & International Affairs* 5(1): 115-134.

Scheuerman, E. William (2009) *Realism and the critique of technology*. *Cambridge Review of International Affairs* 22(4): 563-584.

Stiegler, Bernard (1994) *Technics and Time, 1: The Fault of Epimetheus*. New York: Stanford University Press.

Strauss, Leo (1959) What is political philosophy? U: *What is political philosophy? and other studies*. Chicago: University of Chicago Press.

Varoufakis, Yanis (2024) *Technofeudalism: What Killed Capitalism*. New Jersey: Melville House.

Verbeek, Peter-Paul (2017) *The Struggle for Technology: Towards a Realistic Political Theory of Technology*. *Found Sci*, 22(2): 301-304.

Zuboff, Shoshana (2019) *The Age of Surveillance Capitalism*. London: Profile Books.